

פרוטוקול מס' 21

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
מיום ב', ח' באדר ב' תש"ל - 16.3.70, שעה 1100

נכחד:

חברי הוועדה:

י. ש. בן-טאיר - היו"ר
ט. אביזור
א. אנקורין
ר. ארזי
י. אנדור
ט. ביבי
ג. האוזנר
ג. הלוי
ז. הדינג
א. עופר
ש. פרידמן
י. קורן
י. ה. קלינגהופר

מוזמנים:

א. ידין - המשנה ליועץ המשפטי לממשלה
ט. ארן - משרד המשפטים
ש. ורהפטיג - משרד המשפטים

ח. ביתן

רשמה:

סדר היום:

חוק דיני החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה),
תשכ"ט - 1969 (סעיף 1 - הפרה יסודית; סעיף 7).

אני פונה את הישיבה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

חוק דיני חוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשכ"ט - 1969

סעיף 1 - "הפרה יסודית"

סעיף 7

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני רוצה להזכיר שדנו בכניית ההגדרה של "הפרה יסודית" ושהיו שתי דעות בנדון. דעה אחת, שחבר-הכנסת אברסוב תמך בה, היתה שיש לקבוע כי הפרה יסודית היא הפרה שטבחיתה סבירה היא יסודית, והדעה השנייה, שדגלו בה כמה מחברי הוועדה, היתה שהפרה יסודית היא מה שנקבע בהסכם בין הצדדים כהפרה יסודית, ואם זה לא נקבע בין הצדדים, הולכים לפי הפירוש. לפני שגדון ישיב את השאלה בסעיף 7 נקבע קודם דעתנו בצביעה עקרונית זו.

א. ידיו:

אמייחם תחילה לטושג זה של "הפרה יסודית" ואחר-כך אחזור לפעמים הקטנים של סעיף 7, אשר עוררו בעיות נוספות. היתה הצעה של חבר-הכנסת אברסוב, אך בעצם בסוף הישיבה הוא כבר לא כל כך עמד עליה והוא אמר שהוא מוכן גם להשאיר את ההגדרה עם שני החלקים. אם כן, אנו סתייחסים להגדרה בת שני חלקים, שהאחד מהם סרכו על מה שקבעו הצדדים כהפרה יסודית והשני על מה שגראה סכחינה עובדתית לבית המשפט כהפרה יסודית. היתה הצעה למחוק את הפלים "הקביעה היתה סבירה בעת גפירת החוזה" בהגדרה של "הפרה יסודית" בסעיף 1, ויש לי רושם שהיה גם דוב להצעה זו בוועדה.

י.ה. קלינגהופר:

איני בעד מחיקת פלים אלה.

א. ידיו:

אני הייתי נוטה לקבל את הצעת המחיקה, אך לא להסתפק בכך בלבד. כבר הסברתי שאם יימחקו פלים אלה, יהיה נורג טמש פחוייב הפזיאות שכל הפרת חוזה תיחשב להפרה יסודית, וזה נוגד גם את ההגיון וגם את הצדק שמתוך החוזה ייצא שההפרה הקטנה ביותר נקבעה כבר מראש כהפרה יסודית. מפני זה, אם תתקבל הצעת המחיקה, הייתי מציע להוסיף להגדרה משפט בערך בנוסח זה: הוראה גורפת בחוזה, העושה כל הפרה להפרה יסודית, לא יראו אותה כקביעה לענין זה, אלא אם היתה סבירה בעת גפירת החוזה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

אני נוטה להצעת ד"ר ידיו. האם אפשר לכתוב "הפרה שנקבע לגביה בספורד או בספורד"?

א. ידיו:

גם אם ייכתב כך, יוכלו הצדדים לנסד שהם קובעים שכל הפרה תהיה הפרה יסודית, ושוב יוכלו בתי המשפט לפדש שהמחוקק דצה לתת תוקף פלא. אם הולכים לפי דעיון זה, הייתי מעדיף להביע אותו בצורה יותר פפורטת.

ג. האונצד:

אני מסכים לדעיון שאין להשאיר חירות גפורה לצדדים לקבוע כל הפרה, קלה כחפורה, כהפרה יסודית. מצד אחד, אם להתייחס להצעה של ד"ר ידיו, גניח שהצדדים קבעו כי חפישה תנאים מתוך עשרה הם יסודיים, והוראה כזאת אינה גורפת. לו היו קובעים שכל עשרה התנאים יסודיים גם אם יש ביניהם איזה דבר קל ערך, כגון שצריך לשלוח הודעה של שבעה ימים - זו היתה הוראה גורפת.

א. ידיו:

אם הם קבעו רק חפישה תנאים מתוך עשרה כיסודיים, הם גם פיינו אותם.

ג. האונצד:

השאלה היא איך להגדיר "גורף".

א. ידיו:

הכוונה לקביעה העושה כל הפרה להפרה יסודית. אני גם הוספתי בהצעת, שאם קביעה כזאת יכולה להיות סבירה בעת גפירת החוזה אפשר לקבל אותה. ייתכן שהחוזה כל כך פשטני שיש בו רק חפישה חיוביים בולטים, ואז יוכל הענין הגורף להיות סביר.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

יש שני מבחנים: המבחן האחד הוא מבחן הסבירות הקיים בכל פקדה אף אם לא כתוב שום דבר בחוזה, והמבחן האחר הוא, שאם זה ברור שהצדדים חיוו דעתם והסכימו מראש על דבר שלגבי האדם הרגיל איננו סביר, זה מחייב לצדד הצדדים.

א. ידני:

אשר לחלק השני של ההגדרה, היו ספיקות אם המלים "אשר לגביה ניתן להניח שהנפגע לא..." מוסרות בכירור שאנו מתכוונים למבחן אובייקטיבי ולא לשבירות של הנפגע הקונקרטי העוסק לפנינו. אם יש ספיקות, אפשר להבהיר את העניין ולכתוב אשר לגביה ניתן להניח שאדם סביר לא היה מתקשר בחוזה אילו זמא מראש את הפרה ותוצאותיה. בנוסף כזה לא יהיה ספק שהמבחן הוא מבחן הסבירות, ולא המבחן הסובייקטיבי האינדיבידואלי של אותו נפגע העוסק לפנינו.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

לגבי הפיפה העלית את הנקודה אם אין לכתוב גם שהצדדים רשאים לקבוע שהפרה פטורייה לא יטורית אף אם לכולי עלמא היא בחשבת להפרה יטורית.

א. ידני:

זה בדרך-כלל דבר יוצא דופן, אך מבחינה עקרונית אני מקבל את זה.

י.ה. סלינגהופר:

אני שמח שלגבי החלק השני נתקבל הרעיון שהעליתי שיש להדגיש יותר את הצד האובייקטיבי וייכתב "אדם סביר" במקום "הנפגע".

אשר לחלק הראשון, אני כטובן חסיד גדול של חופש ההתקשרות החוזית ושל האוטונומיה הקונטרקטואלית של הצדדים - זו אחת מזכויות היסוד של האדם - אך לא צריכים להכניא זכות יסוד עד אבסורד. לא בכדי - והרשו לי לומר דברים בגילוי לב - דווקא עורכי הדין סבין חברי הוועדה היושבים כאן התנגדו לענין הסבירות בחלק הראשון. זו הייתה ההתרשפות שלי. לא במקרה הם התנגדו לכך. עורכי דין אוטריים ללקוח יכין יהיה לו נוח יותר אם יוכל בכל עת ולגבי כל הפרה של החוזה להשתמש פיד בזכות לבטל את החוזה. זה נוח לו וזה גם לכול להיות הולם לאינטרסים של הלקוח. כאן הועלתה גם הבעיה שהצדדים לא תמיד שווים, וגם את זה אסור לשכוח. כלומר, אחד חותם פשוט שמסדלים אותו לחתום ואחד חותם פשוט שהוא יוזם של הפרה החוזית הזאת.

י. סורן:

למה אתה מתכוון?

י.ה. סלינגהופר:

כוונתי לכך, שאם ההגיון אומר כי סעיף פטוריים בחוזה אינו יורד לשורש העניין עד כדי כך שהפרתו תהיה יטורית, איני רוצה שבחוקה ייכתב ההיפך. זו הגזמה בלתי סבירה בחופש הקונטרקטואלי, ואיני רוצה שדבר בלתי הגיוני יהיה כתוב בחוקה. דבותי, כלום חיים אנו בחלק הראשון של המאה ה-19? הלא מאז היו המפתחות פטוריות במשפט הפרטי והחופש הקונטרקטואלי צומצם יותר ויותר. קחו למשל את חוק הפיקוח על מצרכים ושירותים. חוק זה נותן מקום להתערבות גסה ביותר בחופש זה.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

אתה חושב שהוא דבוי?

י.ה. סלינגהופר:

הוא לא טוב. מבחינה זו, לא אבל מה נבד מידת ההגבלה בה מדובר בפקדה שלפנינו? אין כאן התערבות של השלטון, אלא פניחים לבית המשפט לפסוק אם הפרה פטוריית היא הפרה יטורית לפי הסבירות של העניין. איני רואה בכך התערבות שלטונית כה עדיקה לכת, שבגלל שפירטנו את החופש הקונטרקטואלי נהיה חייבים להתנגד לה.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

אם כן, כל הרישה לא דרושה.

ג.ה. סלינגהופר:

הרישה דרושה. לעתים די קרובות צריכים להגדיר ענינים לפי סבירותם. איני אומר שתהיה הכתבה על-ידי בית המשפט, כי אם פיקוח. כלומר, קודם כל צריך שעורכי-הדין של הצדדים יתנו דעתם על כך והיו זהירים בקביעת הפרות יסוד בחוזה. איני רוצה לפסור פיד פטכות זו לבית המשפט, אלא שהצדדים יהיו

י.ה. קלינגהופר:

הגורמים הראשוניים אשר יקבעו את הדבר בחוזה. אם זה איננו רוצה לשלול, אך לבית המשפט ברצוני לתת סמכות של ביקורת לפי מבחן הסבירות.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

נניח ששני עורכי-דין מייצגים שני צדדים וכותבים שהפרת תנאי סמויים מהווה הפרה יסודית. אחרי/בא הצד העלול להיות הנפגע לעורך-הדין שלו ושואל אותו אם הוא יכול לבטל את החוזה. מה ישיב לו עורך-הדין? הוא ישיב לו שהוא יצטרך ללכת לבית המשפט, ואין לדעת אף פעם מה יעשה בית המשפט. האם לא כך יענה לו לרידן, חבר-הכנסת קלינגהופר? אם כן, אין כלל צורך בדישה.

י.ה. קלינגהופר:

איננו רוצה להשאיר את העניין פתוח לגמרי. אני רוצה שהצדדים יקבלו הנחיות וההוראות מהחוקה שחתמו עליהן ושלבית המשפט תינתן סמכות לפקח את ההפרה-שנקבעה בחוזה היא יסודית. אם עקב הפרה כזאת מבטל אחד הצדדים את החוזה והצד השני הולך לבית המשפט ואומר שזאת לא הייתה הפרה יסודית, יבדוק בית המשפט אם הקביעה הזאת בחוזה נראית לו.

א. אנקוריין:

הצעת המחוקק פליים אלה בשעתן, ואני שמח שר"ר ידין בא לקראתנו. אני מודה שאיננו מאושר כל כך מההצעה שהעלה ר"ר ידין, אך אני רואה אותה כהצעת פשרה וכתנאים אלה אני מוכן לקבל אותה. בפעם הקודמת ביקר טישבו את קלות הדעת הזאת בניכול בה כותבים עורכי-הדין באופן כללי שכל דבר הוא יסודי. לא הסכמתי כל כך עם זה, אס'יש אולי גם אנשים כאלה פה ושם. אני מסכים שזה טעון מחשבה ולא צריך לומר באופן גורף שהכל יסודי, אלא צריך שהצדדים יחשבו היטב מה הם רוצים שיהיה יסודי. איננו מסכים לזה בקלות, אך כפשרה אני מקבל את זה.

אני סוכר לומר שדבריו של חבר-הכנסת קלינגהופר קוטפו אותי. הוא כיוון במקצת את הערתו לעורכי-דין, ואני שמח לקבוע שעורכי-הדין שכאן היו כולם תטיפי דעים בעניין זה. האם זה לא אומר משהו, חבר-הכנסת קלינגהופר? זה אומר שזו השקפתם של אנשים שיש להם קצת גסיון בעניין ניטוח חוזים בהם רוצים שני צדדים להתקשר, ואני מצטער לומר שהצדק העליון שאתה מחפש, חבר-הכנסת קלינגהופר, נראה לי סבולטטי ופופטי מדי ורחוק מאוד מהפציאות של קשירת חוזים, כי אחרי הכל חוזים זה עניין של רצון הצדדים, ולא חוק.

י.ה. קלינגהופר:

הלא גם אם ההפרה לא תהיה יסודית כל כך אין שוללים מהצדדים את האפשרות לבטל את החוזה.

א. אנקוריין:

סעיף 7 מבחין בין הפרה יסודית לבין הפרה לא יסודית, ויש הגדרה של "הפרה יסודית" - ואנו רוצים לתת אפקט לרצון הצדדים לראות דבר פלוני או אלמוני כדבר יסודי. אנו אוטרים שאנו רוצים לתת את הרשות לשני הצדדים, ואיננו מקבל את התיאוריה של חבר-הכנסת קלינגהופר שבחוקה צד אחד ירום וצד שני נגוד. איפה קיים דבר כזה? אנו יודעים שבמציאות יש אולי סוג מסויים של חוזים, בהם אין ברירה שלימה לאחד-הצדדים לנכחד מה שהוא רוצה, ונגד זה לוחם חוק החוזים האחדים, אך האם כך המצב בכל החוזים?

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

גם שם אפשר לתקן.

א. אנקוריין:

איננו מתעלם מכך שבפדקטיקה יש גם סוגים כאלה, אך חוזים מכסים עולם ומלואו. איננו אושר שרק עורכי-הדין היושבים בוועדה חושבים כך, אך זה נכון שזה סימפטומטי לכך שאנשים העוסקים בעניינים אלה חושבים שצריך לתת עד כמה שאפשר אפקט פלא יותר לרצון הצדדים, ואיננו מבין מה שאיפה הזאת להעמיד בכל מחיר את בית המשפט שיקבע מה סביר במקום רצון הצדדים. אנחנו קיבלנו את עניין הסבירות בחלק הראשון.

ג. האוזנר:

אני חושב שהפשרה המוצעת כעת היא סבירה. מצד אחד נשמר המבחן האובייקטיבי שבית המשפט יקבע כי הצדדים או אחד מהם לא מקבלים בחוזה אילו היו צופים מראש שתנאי

ג. האוזנר:

זה לא יתקיים; ומצד שני נשארה גם חירות פעולה מסויימת לצדדים לקבוע תנאים יסודיים ממש כתנאים יסודיים.

אשר לסנהן האובייקטיבי, מדובר כאן על כך שלו ידע הנפגע מראש מה יקרה לא היה מתקשר בחוזה. השאלה היא אם לא היה מתקשר בחוזה מעיקרו, וזה יכול להיות, למשל - אני מביא כאן דוגמה קיצונית - חוזה שעניינו בהפקת מחורה עונתית, אתרוגים למוכרת. אם לא יקבל את האתרוגים בזמן כדי שיוכל למכור אותם, אין לו כלל ענין בחוזה, ולא חשוב מה התנאים באותו חוזה. אבל יכול להיות שכתנאים של החוזה הנדון הוא לא היה מתקשר. כאן פגוסה הכתוב באופן כללי.

א. יריין: כתוב "בחוזה".

ג. האוזנר:

אך האות ב' אינה מנוקדת, ואיני יודע אם יש לקרוא "בחוזה" או "בחוזת". אני סומע לכתוב "באותו חוזה" או "בחוזה הנדון".

היר"ר י.ש. גן-מאיר:

אולי בכתוב "הפרה שלגביה ניתן להניח שצדדים סביר היה קובע אותה כהפרה יסודית".

ג. האוזנר:

מוטב להשאיר את ענין הסבירות לבית המשפט.

היר"ר י.ש. גן-מאיר:

אני משאיר זאת לבית המשפט, כי בית המשפט קובע שאדם סביר, אילו היה רואה מראש את ההפרה ותוצאותיה, היה קובע בחוזה שזו הפרה יסודית.

י. סורן:

אני חושב שעמדת חבר-הכנסת קלינגהופר, לפיה יש למסור לשיקול דעת של בית המשפט הסכמ בין הצדדים, נוגדת את הנטייה הכללית של החוק הזה.

י.ה. קלינגהופר:

הצעת י זאת כי אני יודע שלעתים הצדדים אינם שווים.

י. סורן:

אם איני טועה, תרופת האכיפה באה גם מתוך רצון למנוע הסכמ כלשהו בין הצדדים בקשר לפיצויים. כשהיתה הרבה ספטרות בקרקע והיה מוסכם בין הצדדים שצד אחד יתן לצד שני פיצויים במקום קרקע, בא המחוקק ואמר שזה לא נכון לעשות זאת. אמנם הצדדים הסכימו ביניהם, אך לפעשה געשה עוול לאחד הצדדים והפציאות מתגברת על אותו הסכמ. אולם כאן מדובר בדבר אחר. שני הצדדים רואים כתנאי מסויים תנאי יסודי וקובעים אותו כתנאי יסודי. מדוע חבר-הכנסת קלינגהופר רואה בזה מטיה סבישה ליברלית או מבישה צודקת יותר, ומדוע צריך לתת ענין זה לשיקול דעתו של בית המשפט? יש בעיה רצינית מאוד בחקיקה הישראלית והיא מה התחום ומה ההיקף של שיקול הדעת שאנו מוסרים לבית המשפט. אם נותנים לשופט שיקול דעת נרחב ומעורפל, גורמים לחריגה מהספגדת. לפני שבוע ימים שאלתי את חבר-הכנסת קלינגהופר על טושב הצדק בשיקול דעת. לי נדמה שסכשילים את השופט על-ידי העמדת המושב של שיקול דעת ושכך אין משרתים את הענין. אני חושב שאם מוסיים מה הכלל הבסיסי של חופש התקשרות בחוזים פתחיל להיות קצת פרובלמטי. לדעתי, אין הצדקה למסור שיקול דעת לבית המשפט.

י.ה. קלינגהופר:

אבל השופטים נוהרים מאוד בקביעת דבר כבלתי סביר. והם עושים זאת רק במקרים

קיצוניים.

פ. ארן:

הייתי רוצה להוסיף משהו בקשר לענין שהעלה חבר-הכנסת קלינגהופר בלי לגרוע מהצעת הפרה של ד"ר יריין. אתן דוגמה קונקרטית לבעיה - בכל חוזה קבלנות לרכישת דירה בו מתחילים לשלם עוד לפני בניית הדירה כפעט תמיד קורה שהדירה שווה הרבה יותר בזמן התשלום הסופי, היינו בזמן הכניסה לדירה. אדע מקרה שיהודי פחוץ-לארץ חתם חוזה לרכישת דירה בארץ והתחיל לשלם לפני הכניסה לדירה ואת התשלום האחרון שילם שבוע לפני התאריך הסופי. הוא העביר את התשלום לפישהו בארץ, וזה האחרון הכניס את הכסף בבנק על שם פישוהו אחר.

פ. ארן:

ער שחוקן הדבר עבר שנוע וחצי, וכך יצא שהיה איחוד בתשלום האחרון כחצי שנוע. באותו מקרה תפס סביר הקבלן את העניין ואמר שישלמו לו את הקנס או שהוא יבטל את החוזה, וכמובן, היה כדאי לו לבטל את החוזה, כי לו היה מבטל את החוזה והיה פוטר את הדירה לפי שהיה אחר, היה מוכר אותה באותו הזמן ב-10 אלפים לירות יותר. אם כן, איני רוצה לזלזל בבציה הקונקרטיה. אני רק רוצה לומר לחבר-הכנסת קלינגהופר שבחוק הסכר כתוב - ואולי זה יכול גם לגבי קבלני דירות - שכל זכות הנובעת מחוזה יש להשתמש בה בדרך מקובלת ובתום לב. איני יודע באיזו מידה זה ישפיע על הוויכוח כאן. כאן רציתי רק להדגיש את הבציה מבחינה קונקרטיה ולהראות איך אפשר לנצל הפרה טריוויאלית.

היו"ר י.ש. גו-טאיר:

אם צריך בכל מקרה לדאוג את הצד השני ולהוכיח מה מידת הנזק, לא תהיה שום יציבות.

יהיה צדק ערטילאי.

ג. הלוי:

אני רוצה להפנות את תשומת לבכם לחוק אחיד למכר טובין בין-לאומי שלפי ההקדמה להצעת החוק שיפוש הדרכה ובה למציע. שם ישנו משפטים מכל הארצות ושקלו את הבעיות האלה וקבעו הגדרה כזאת בסעיף 10, עם 2: "לענין חוק זה, יראו הפרת חוזה, כהפרה יסודית, כל אימת שהמפר ידע, או היה עליו לדעת, בעת גמירה החוזה, שאדם סביר במעמדו של הצד האחר לא היה מתקשר בחוזה אילו ראה פראש את ההפרה ותוצאותיה". בסעיף זה אין כלל זכר לכך שיראו הפרה כיפרהית אם ישני הצדדים קבעו שזו הפרה יסודית. אם כן, איך יכול מכר בינלאומי להנתחל בלי לתת לצדדים חופש קביעה מה זאת הפרה יסודית?

פ. ארן:

כל החוק הוא דיספוזיטיבי. בין היתר 3 והחלק האחרון של 8 הם סעיפים דיספוזיטיביים.

ג. הלוי:

הצדדים יכולים לא להחיל את החוק כולו. זה דבר אחר.

ג. האוזנר:

- כולו או מקצתו.

ג. הלוי:

צריך להבדיל בין תנאים שהצדדים קובעים לבין תוצאות שהמחוקק קובע. למשל, הצדדים אינם יכולים לקבוע שנוסף לפיזייתם אפשר גם לדרוש כל פיני דברים אחרים אם המחוקק לא קבע זאת. כל הטכנה של חוק החוזים הוא, שהצדדים קובעים בעצמם מה הם מחייבים לעשות לא בטקרה של הפרה אלא בטקרה של קיום החוזה. בתחום זה הם חופשיים, כמובן, בכפוף לפיזיגים של חוקיות ומוסריות. מה קורה בטקרה של הפרת חוזה - את זה קובע המחוקק. המחוקק גותן בידי הצדדים תרופות פטורימות ולא אחרות, קובע את היקף התרופות והוא יכול להרחיב אותן. אנו צריכים להבדיל בין חופש ההתקשרות בחוזים לבין חופש קביעת התרופות, וכאן עוסדים אנו בקביעת תרופות. לכן אני חושב שאנו צריכים לשקול היטב אם לתת לצדדים את החופש הנוסף.

הלא ההבדל בין הפרה יסודית לבין הפרה

לא יסודית מצטמצם רק בשאלה אם צריך עוד לתת ארכה לצה כדי להפוך את הפרה להפרה יסודית או אם יכולים לבטל בלי לתת לו כל ארכה, והמחוקק פייפה כוחם של המתקשרים לומר שכל צד יוכל לבטל את החוזה באופן חד-צדדי על-יסוד כל הפרה, קטנה בגדולה, וכל הפרה כזאת תיחשב כיסודית. כלומר, אם צד אחד פוטה במשהו או אינו מדייק במשהו, אין צורך לתת לו התראה, ואל תשכחו שכאן מבטלים בפעם הראשונה את ההתראה הנוטריונית בלי שתשוב. אבל יש כאן מקום להתראה אחת לפי סעיף 9, וכל הפרה תיחשב להפרה יסודית אם תינתן ארכה לפטר או זמן סביר לתקן את הפעוות. האצעות שהועלו כאן אופרות לפעשה שאטור לתקן את הפעוות. זה מה שקובעת ההצעה האופרת, שאם שני הצדדים קובעים שכל הפרה תהיה יסודית או כמעט כל הפרה תהיה יסודית, אפשר יהיה לבטל את החוזה בעקבות הפרה כזאת. יוצא מכך שהצד השני לא יוכל לתקן אף לא את העוול הקטן ביותר מפני שאין דורשים מבטל החוזה להודיע לו על אי-דיוקים שלו. ואל נא תשכחו שיש עליות וירידות בשוק ושיש פקולציות ולמה צריכים אנו לעודד פקולציות באימצלה של חופש תרופות ולאפשר שיירו של אלים ואכזר תהיה על העליונות? למה איננו רוצים שהחוק יהיה קצת יותר פוזיטלי וצודק ולתת פיקוח פטוריית או דיכוך של דבר זה? ליתר זהירות נחייב אותו צד לתת ארכה ברוב המקרים. הלא זה הפתרון הפשוט

ג. הלוי:

ביותר. אם יש ספק אם הפרה היא יסודית או לאו, יתן הצד האחד לצד השני ארכה לתקן את הטעויות, ואם לא יתקן, תיהפך ההפרה ליסודית. כלומר, אני תומך בנוסח האורגניזציה.

ז. הרינג:

אני מבין שיש הבדל בין חופש לעשות חוזה לבין חופש לבטל חוזה. חופש לעשות חוזה הוא תמיד חופש דו-צדדי, בעוד שחופש להפר חוזה, כפי שהוא מופיע כאן בכמה מקרים, הוא חד-צדדי. הפרה יסודית אינה מטריאלית, אלא זו הפרה שהצדדים הסכימו בתוזה שהיא יסודית, וכך כתוב בהגדרה: "הפרה יסודית" - הפרה שנקבע לגביה בחוזה כי תיחשב כהפרה יסודית. משמע, זו יכולה להיות הפרה לא יסודית במהותה, אך אם מטכסימים שני הצדדים וכותבים עליה בחוזה שהיא יסודית, הרי היא בצדד הפרה יסודית. לי יש בכלל סימן שאלה בנוגע לאבחנה, אך ברצוני להתייחס לכתוב "היתה הפרת החוזה לא יסודית, וכאן הנפגע לבטל את החוזה אם נתן למפר ארכה לקיומו והחוזה לא קויים תוך זמן סביר לאחר סגור הארכה, וזולת אם חיוב בפניצויים הוא תרופה צודקת יותר בנסיבות הענין". מי קובע שזו הפרה סבירה? - הנפגע. מי קובע שחיוב בפניצויים הוא תרופה צודקת יותר? - הנפגע.

א. ירין:

במקרה שלויכוח בין הצדדים קובע בית המשפט.

ז. הרינג:

כלומר, בית-המשפט קובע אם הצד השני פונה אליו. יש לי הרושם שעם כל הכבוד לחופש הקונטרקטואלי - וכאן אני מוסיף על מה שאמר חבר-הכנסת הלוי - קביעת תרופות צריכה להיות בסמכות בית-המשפט. אני חושב שכאן מקילים אנו יתר על המידה על הפרת חוזה. נדמה לי שרק במקרה קונקרטי, בו כתבו הצדדים במפורש בחוזה שאפשר לבטל את החוזה בגלל הפרה מסויימת, תהיה אפשרות ביטול. בכל המקרים האחרים איני יודע אם צריך לתת לנפגע את הזכויות האלה.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

ברור שהחוק האחיד למכר טובין בא לקבוע הוראות נוספות על מה שנקבע בחוזה, ולא למעט מה שנקבע בחוזה. זה משתמע מכל המעיפים. בסעיף 8, שכבר הוזכר, כתוב: "חוק זה מסדיר אך ורק את חיובי המוכר והקונה הנובעים מחוזה המכר. במיוחד אין חוק זה עוסק לא בעשיית החוזה... ולא בתוקפם של החוזה, או של תנאי מתנאיו...". בסעיף 9 נאמר "הצדדים יהיו מחוייבים בנהגים שנזקקו להם בחוזה, במפורש או מכללא, ובנהגים שקבעו בינם לבין עצמם". אחרי-כן בא סעיף 10 והוא בא להוסיף ולא למעט, ויש עוד הרבה מעיפים כאלה בהם כתוב שהם באים לרבות על מה שנקבע בחוזה. אם כן, אני חושב שאין יכולים להשתמש בחוק זה כאילו הוא אלמנט תנאים שנקבעו בחוזה.

לעצם הענין ברור שאם מקבלים את סעיף 7 (ב) - זה נאמר כבר על-ידי חבר-הכנסת צדוק - לא צריכים את כל ההגדרה. יש הפרה, נותנים ארכה וההפרה הופכת ליסודית. טובן שאין מגיעים כאן לצדק, כי כפי שנאמר יש צד שני ואין יודעים אף פעם מי הצד החלש ומי הצד החזק. הצד החלש יכול ליהפך בין רגע לחזק. אני יודע על מקרה שקבלן דאג שאין לו במה לשלם מסכורות והוא ביקש להציל אותו ולשלם לו שבוע אחד קודם התאריך שנקבע. אלך צעד קדימה ואניח שביום בו הגיש מועד התשלום אומר הצד השני לקבלן כי הוא צריך לתת לו ארכה. במקרה כזה עלול הקבלן ליהרס כליל, אם כי הוא נחשב לצד החזק.

ש. ז. אברמוב:

במקרים כאלה בית המשפט ישקול את הדבר.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

עד שיפנה לבית-המשפט ובית המשפט ישקול יפשוט האיש את הדגל, ואם אומרים שבית-המשפט ישקול בכל מקרה, היכן היציבות בענין זה? האמת דורשת שיקיימו את החוזה לפי התנאים שבו, ואם אומרים שבכל מקרה יהיה צורך ללכת לבית המשפט, הורסיים את כל היציבות. זה בלתי אפשר לומר לבית-המשפט לשקול בכל מקרה אם היה בזק, היכן נגרם עוול גדול יותר והיכן נגרם עוול קטן יותר ולשקול עוול אחד נגד השני. במצב כזה אין ייתכן בכלל לקיים מסחר? חבר-הכנסת קלינגהופר דיבר על צורכי-דין המטפלים בזה. עורך-דין הגון יאמר ללקוח שלו שכל מה שהוא יכתוב לא יעזור, כי בסופו של דבר או שיצטרך לתת ארכה או שיצטרך ללכת לבית-המשפט, וייתכן שהלקוח יעדיף לא להיכנס כלל לענין זה, ואז ייצא שפוגעים במשק. אם כן, אין זה כך שעורכי-דין חושבים להקל על עצמם בענין זה.

י.ה. קלינגהופר:

מה האסון במתן ארכה?

היו"ר י.ש. בן-סאיר:

זה יכול להיות אסון לפעמים. המסק דורש יציבות וחוזק בא לקבוע יציבות זו. הדברים שקבעו הצדדים ביניהם הם שזריכים להתקיים.

י.ה. קלינגהופר:

זו קביעה של יציבות אם סותרים על הארכה?

היו"ר י.ש. בן-סאיר:

- זה מקל על ביצוע החוזה. אדם חייב לבצע חוזה ואינו מבצע אותו. אתה מציע לוטר מראש שאין הוא חייב לבצע אותו. אחת מהשתיים: או שהוא חייב לקיים את החוזה או שאינו חייב לקיימו. אני בכלל לא גורם ארכה זו. גביח שאדם חותם חוזה עם ספק כדי לקבל סחורה ג-1 ביולי. כיוון שהוא מביא בחשבון את הארכה הוא נוקב בתאריך 15 ביוני. אם כן, מה אומרת ארכה זו? יש דברים שאינם תלויים בתאריכים בכלל. הלא מבחינה מעשית לא זה הקובע. מדוע צריך לתת ארכה לעניין זה כשחובתו של הצד היא לקיים את החוזה? כל הרעיון הסמון בחוזים הוא ששני הצדדים מחוייבים לקיים את החוזה.

י.ה. קלינגהופר:

האם זאת לא מצווה לפי הדין העברי לתת לצד שכנגד הזדמנות להתחרט ולחזור בתשובה?

היו"ר י.ש. בן-סאיר:

זה עניין של עבירות בין אדם למקום. יש במשפט העברי דבר שהוא לפני מסורת הדין וכבוד אמיתי שמעולם לא הבנתי אותו סיפור על אדם ששכר סבלים להביא לו חביות יין, ואלה שכרו לו את החביות ובכל זאת ביקשו לשלם להם עבור יום עבודה. אולם זה לפני מסורת הדין ולא כדין.

אני מוכן ללכת לקראת הצעת ד"ר ידין למחוק את המלים "והקביעה היתה סבירה בעת גמירת החוזה" ולהוסיף בסוף שמעוף גורף אינו מחייב. אני חושב שכולנו הסכמנו שבסיפה יבוא "אדם סביר" במקום "הנפגע". אשר לסעיף 7(ב) נראה לי שאם אין עילה הארכה אינה זריכה לצד עילה, אבל על זה נדבר בנפרד. נסיים תחילה את הדיון בהגדרה.

ש.ז. אברמוב:

אני תומך בהצעת החוק הכחולה ואני רק מציע לשנות את סדר המלים בהגדרה ולקבוע אותו בצורה זו: "הפרה יסודית" היא הפרה שלגביה ניתן להניח שהנפגע לא היה מתקשר בחוזה אילו ראה מראש את ההפרה ותוצאותיה, או הפרה שנקבע לגביה בחוזה כי תיחשב להפרה יסודית, והקביעה היתה סבירה בעת גמירת החוזה. אם נשאיר את הסדר כמות שהוא, לא תינתן הנחיה לגבי הסבירות, בעוד שאם נשנה אותו ונקדים את החלק השני ניתן על-ידי כך הנחיה לגבי הסבירות.

מלים אחדות לתוספת הנמקה. מבחינה מעשית כשיפנה אדם ל געורר-דין יאמר לו זה האחרון כי לפי חוק זה יש לו אפשרויות נרחבות ביותר, ואם הוא רוצה להימנע במצב בו יוכל להפר את החוזה, עלינו לזכור שיש לו קודם כל אופציה להפוך כל הפרה טריוויאלית להפרה יסודית על-ידי משלוח הודעה בלבד לפי סעיף 7(ב). זה כבר פותח אפשרויות רבות לצדדים די דרסטיים כגון זה. שנית, יאמר עורר-הדין ללקוחו, שאם אינו יכול לחכות אף לא רגע אחד, הוא יוכל להשתמש באופציה לבטל את החוזה וגם אז לא תינעל בפניו הדרך לדורש פיצויים בנוסף לזה. כלומר, במקרה שנית-המשפט יאמר לו כי המעשה שעשה היה פזיז וההפרה לא היתה יסודית כל כך, יהיו לו נוסף לזה פיצויים. פירוש הדבר שיש לו שלוש אפשרויות: לבטל את החוזה, לשלוח התראה ובינתיים יוצרת ההתראה את המצב המבוקש ונוסף לזה הפיצויים הם תמיד לפניו.

אשר לפחד זה מפני התמודדות בפני בית-המשפט, מהפסיקה יודעים אנו שמה שאדם חושב כי הוא דבר סביר בית-המשפט מקבל אותו בדרך-כלל כדבר סביר, ומה שבית-המשפט מקבל כדבר סביר מתקבל בדרך-כלל על הנריות כדבר סביר. הרי תהיה פסיקה ויהיו סטנדרטים מסויימים, ואם כן, מה הפחד הזה מפני העברת עניין הסבירות דרך המסגרת של בית-המשפט? אתן דוגמה שכבר הובאה בשבוע שעבר: כולם מכר ענבים ליקב, והיקב מסרב לקבל אותם. אם יהיה צורך לחכות חודש ימים, יאבדו הענבים את ערכם, וזו תיחשב ודאי הפרה יסודית. אולם אם כתוב בחוזה שהוא צריך לספק אותם במיכלים ירוקים והוא מספק אותם במיכלים צהובים, אני חושב שאם בית-המשפט יאמר שזה סעיף לא סביר, כל אחד יאמר שזה לא סביר.

ח.י. צדוק:

אולי לצדדים אלה זה סביר.

היו"ר י.ש. בן-סמיר:

ייתכן שיש לאותם אנשים אלרגיה לצבע מסויים.

ש.ז. אנרסוב:

אם כן, הם יוכלו לשכנע בכך את בית-המשפט.
מדוע אינכם סומכים על בית-המשפט?

ר. ארזי:

האם אין עדיפות לחוזה?

ש.ז. אנרסוב:

העדיפות תמיד ישנה, כי לכאורה כל הוראה שכותבים בחוזה היא הוראה סבירה, אך צריך לאפשר לבית-המשפט לוטר כי למרות שהצדדים כתבו בחוזה שזה סביר הדעת לא גותנת שבגלל זה שהאיש שלח את הענבים במיכלים צהובים או אדומים במקום ירוקים - לפי הדוגמה שהנאתי - הוא הפרה הפרה יסודית של החוזה. למה לשלול מבית-המשפט את הזכות לקבוע שדבר קפריציזי, טריוויאלי אינו הפרה יסודית המעניקה לנפגע כביכול - ונפגע כזה אני מכניס במסגרת "כביכול" - את הזכויות הניתנות לו כאן? יש שתי גישות: גישה סוציאלית הינדרת לשודשם של דברים באשר היא אופרת שלא ניתנת לנפגע אפשרות לעשות מעשה סחיטה בגלל דבר שאינו טריוויאלי; וגישה אחרת שהיא גישה גורשה האומר כי יש דבר שהוא מעל לכל והוא נקרא קדושת החוזים. אני מכיר בזה שיציבות חוזים היא בסיס לכל חברה תקינה, אך אני שולל אבסולוטיות לגבי כל עיקרון ואף לגבי עיקרון זה אני שולל אבסולוטיות. לכן אני מציע שמבחן הסבירות ייבדק בבית-המשפט, ואם ישוכנע בית-המשפט שיש במקרה הגרון קפריזה, ניצול או מעשה סחטנות, הוא יוכל לוטר כי הוא יושב לא רק כדי לתת תוקף אלא גם כדי לעשות צדק.

ח.י. צדוק:

כל הוויכוח נובע מכך שאנו מכהינים בין הפרה יסודית לבין הפרה לא יסודית. אנו קובעים מסקנות מסויימות לגבי הפרה יסודית ומסקנות אחרות לגבי הפרה לא יסודית. אני חוזר ומדגיש שהנפגע צריך להחליט אם הוא רואה בזה הפרה יסודית או הפרה לא יסודית בטרם בית-משפט. כלומר, בזמן שיש הפרה והוא עומד בפני הדילמה כיצד לפעול, עליו להחליט אם זו הפרה יסודית או לא יסודית. אם הוא סבור שזו הפרה יסודית, הוא מבטל מיד את החוזה, ואם לדעתו זו הפרה לא יסודית, הוא צריך ללכת לפי דרך אחרת. פירוש הדבר שאיננו אומרים כי בית-המשפט יקבע במסקנותיו אם זו הפרה יסודית, אלא מעמידים את הנפגע במצב שעליו להחליט בנקודה זו בשלב הרבה יותר מוקדם משלב המשפט.

אני שולל לחלוטין את הגישה האומרת שיש כאן איזה תוכן סוציאלי או גישה סוציאלית.

ש.ז. אנרסוב: יש צדק סוציאלי.

ח.י. צדוק:

גם לא צדק סוציאלי. כל הזמן דיברו על הקבלן והדייר, ועל כן אניא דוגמה מאותו תחום. יש חוזה לפיו קבלן חייב למסור דירה ב-1 בינואר. תאריך זה אין בו קדושה, אך לגבי האיש הקונה את הדירה הוא חיוני. נניח שעל יסוד תאריך זה עולה הקונה ארצה יחד עם משפחתו ב-1 בינואר כשלא נמסרה לו הדירה בתאריך המוסכם הוא בא במכונת גדולה ואף לא היה לו פנאי לפנות לעורך-דין. הוא חיפש ומצא דירה אחרת, קנה אותה וביטל את החוזה. איני סוּגן לומר/לשום אדם שביית-המשפט יהיה מוכרח לוטר שקביעת תאריך זה כתנאי יסודי היתה סבירה בעת גמירת החוזה.

ב. הלוי: מדוע לא?

ח.י. צדוק:

אולי כן יאמר זאת ואולי לא. איני בטוח. לי די בכך שהצדדים קבעו שתאריך זה הוא יסודי, והקביעה של התאריך היא יסודית, ואיני סוּגן להשאיר את האיש במצב של חוסר ודאות כאשר הוא מבטל את החוזה וקונה לעצמו דירה אחרת. אולי יחליט בית-המשפט בסופו של דבר שזאת לא קביעה יסודית, ואז ימצא האיש את עצמו במצב ששם הוא קנה דירה חדשה וכאן הוא קשור עדיין בחוזה, כי הקבלן אמר שהוא סוּגן לתת לו את הדירה כעברד שבו. לגבי אותו אדם זה תאריך חיוני ולכן הוא ראה את ההפרה כהפרה יסודית.

ב. הלוי:

אם כן, הוא יצדק גם בבית-המשפט.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

- או כן, או לא.

ב. הלוי:

בוודאי כן. אם אתם רואים את הדבר אלוהי, הרי יש לכם אי-אמון יסודי בבית-המשפט.

א. אנטוריון:

אפשר שהאיש יצטרך לחכות שלוש שנים.

ה.י. צדוק:

אני מבקש מחברי-הכנסת הלוי להימנע מהגדרות גורפת.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

פניה לבית-משפט כרוכה בפניה לעורך-דין, בזמן ובטוה.

ב. הלוי:

רק במקרים מעטים יהיה משפט.

ח.י. צדוק:

הדבר שמעסיק אותי הוא שאמר להשאיר את הענין בגדר בלתי ודאי להכרעה נוספת. הקביעה של הצדדים שתנאי מסויים הוא תנאי יסודי קובעת. אני מוכן לקבל את הצעת ה"ר ידין הסונעת אותן הוראות גורפות. כלומר, אם מישהו יאמר שכל טעיפי החוזה יסודיים, אני מסכים שזה כאילו לא אמר דבר ואנו חוזרים להגדרה האובייקטיבית. אך בכפוף לזה אם נקבע תאריך, אין כאן כלל שאלה מוציאלית. הנפגע והפוגע יכולים להיות הצד החזק והצד החלש באותה מידה.

י. ארידור:

בנושא זה לא שיניתי דעתי ולא אחזור על הדברים שכבר אמרתי. ברצוני רק להעיר הערה אחת לגבי דברי היושב-ראש כאילו מוסכם על דעת כולם שדי להחליף את המלה "הנפגע" בסיפה במלים "אדם סביר". נראה לי שאף אם נכתוב "הפרה אשר לגביה ניתן להניח שאדם סביר לא היה מתקשר בחוזה", קשה לדעת מה היה חושב אדם סביר לו היה מתקשר. אני חושב שהיה עדיף לכתוב בסיפה: "הפרה שאדם סביר היה רואה בה עילה לביטול החוזה". במקרה כזה יקבע לא מה שהיה בזמן שנחתם החוזה אלא מה שהיה בזמן ההפרה.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

הצעתי זאת בדרך אחרת, היינו שאדם סביר היה קובע שזאת הפרה יסודית.

י. ארידור:

אם ירונר על התקשרות בחוזה, ייתכן מצב שהאיש היה רואה כראש את ההפרה והיה לוקח על עצמו את הסיכון, כלומר, ההפרה לא היתה מביאה לביטול החוזה מלכתחילה; אך כשבאה ההפרה לאחר מכן הוא שינה דעתו ואמר בכל זאת שהוא רוצה לבטל את החוזה, כי הוא נוכח שהנסיבות - לאו דווקא של ההפרה ותוצאותיה - השתנו מאז. לא הייתי מונע מהאיש לבטל את החוזה בהנחה שזו הפרה מטריאלית-יסודית.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

קודם כל נצביע על הכתוב ברישה של ההגדרה בלי להחליט אם זו תהיה דישה או סיפה.

ז.ה. קלינגהופר:

ייתכן שלענין ההצבעה אנסח את הצעתי קצת אחרת.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:

ברגע זה איני מתייחס לא לניסוח ולא לסיקום, כי אם לעקרונות. השאלה היא אם התנאי שנעשה בין הצדדים צריך להיות מסויים על-ידי סבירות שתיקבע על-ידי בית-המשפט, או די ברצון הצדדים.

ב. הלוי:

אני מציע להצביע רק את ענין הסבירות בלי להכניס את בית-המשפט.

ה צ ב ע ה

בעד קביעת עקרון הסבירות - סיעוט
נגד - רוב

ההצעה לקבוע את עקרון הסבירות ברישה של ההגדרה - לא נתקבלה

המתייצגות: לחבר-הכנסת ז.ה. קלינגהופר לחבר-הכנסת ב. הלוי

היו"ר י.ש. בן-טאיר:
לאחר שנסיים את הצבעת העקרונות נבקש את ד"ר יריין להעביר לנו את הנוסח לפי העקרונות שנתקבלו על-ידי הרוב. בהתאם לכך אפשר יהיה לנסח את ההסתייגויות.

ב. הלוי:
לגבי הסיפה אני חושב שאין חילוקי דעות שבמקום "הנפגע" יבוא "אדם סביר".

ס. ארן:
אולי נכתוב "אדם סביר במעמדו של הנפגע".

היו"ר י.ש. בן-טאיר:
זו תוספת קונטיננטלית.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:
נמחק במלים "אדם סביר". חבר-הכנסת ארידור העלה בקודה נוספת בקשר לסיפה האומרת "לא היה מתקשר בחוזה". חבר-הכנסת ארידור הציע לכתוב "לא היה מתקשר בחוזה הזה"; אני הצעתי לכתוב שאדם סביר היה קובע שזאת הפדה יסודית וחבר-הכנסת ארידור אמר זאת בנוסח שלו.

פ. ביבי:
אכל כתוב "בחוזה".

י.ה. קלינגהופר:
חבר-הכנסת האוזנר העיר שאין ניקוד מתחם לאות ב".

היו"ר י.ש. בן-טאיר:
אם חברי הוועדה מסכימים שזה ינוסח בדרך זו, נבקש מד"ר יריין להגיש לנו נוסח.

ס. ארן:
הצעתי שנוסיף ונאמר כי אף אם הפדה זו יסודית, אם הסכימו הצדדים ביניהם שהיא לא יסודית, היא לא תיחשב כהפדה יסודית.

י.ה. קלינגהופר:
זה ויתור על זכויות.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:
אם זה יתקבל, האם פירושו של דבר שלאור קביעה כזאת בחוזה שתהיה אפשרית תהיה הסיפה

מבוטלת במקרה ספציפי?

היו"ר י.ש. בן-טאיר:
- במקרה ספציפי, כן. אומר רק משפט אחד להנמקה. רצוני להוסיף מלים אלה מאותו ניסוח של יציבות, כי ייתכן מאוד שיש איזה תנאי שהפרתו עשויה להיחשב כיסודית, אך שני הצדדים מסכימים מראש במפורש שהפרה כזו לא תיחשב כהפדה יסודית.

ס. ארן:
אדם יכול לוותר גם על אכיפה, גם על ביטול וגם על פיצויים והוא לא צריך לעשות זאת על-ידי שהוא אוסר שההפרה אינה יסודית. הוא יכול לוותר על זכותו.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:
אני מציע לוטר מלכתחילה שלא יצטרכו ללכת לבית-המשפט. אחד הצדדים אוסר כי ייתכן שהוא יאחר והוא מבקש את הסכמת הצד השני שהאיגוד, אם יהיה, לא ייחשב כהפדה יסודית.

ס. ארן:
למעשה בעיה זו קיימת גם לגבי אכיפה וגם לגבי פיצויים, ואי-אפשר להכניס תוספת זו רק בסעיף אחד.

ח.י. צדוק:
אני רואה שהיושב ראש אינו עומד על הצעתו.

היו"ר י.ש. בן-טאיר:
ד"ר יריין יביא לפנינו את נוסח ההגדרה עם התיקונים שנתקבלו, כולל התוספת כפי שהוא הציע אותה.

ח.י. צדוק:
אנו חוזרים לסעיף 7. לסעיף קטן (א) אני חושב שאין הערות. נעבור ל(ב).

ח.י. צדוק:
אני מציע לא להצביע עכשיו.

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

לגבי סעיף קטן (ב) נאמר שאין צורך בכל ענין הארכה, וזאת במיוחד לאור מה שהוחלט בענין

ההגדרה.

אני חולק על זה.

ב. הלוי:

היו"ר י.ש. בן-מאיר:

הרי אם החליטו הצדדים שזו הפרה יסודית, ההפרה היא יסודית, ובית-המשפט לא יחליט שזו הפרה יסודית רק מפני שהארכה הופכת הפרה להפרה יסודית. בכל אופן היתה הצעה לזאת. ישגית, הוסכם על דעת כולנו שאין כותבים את הסייפה של (ב) האומרת "זולת אם חיוב בפניצויים הוא תרופה צודקת יותר".

י.ה. קלינגהופר:

אנקש רק שהיועצים המשפטיים יתנו דעתם לקראת המסך הדיון על השאלה אם ביטול בלתי

חוקי כשלעצמו הוא כבר הפרת חוזה.

ס. ארן:

לשם אחידות הביטוי אני מציע לנסח את הסייפה של (ב) כמו סעיף 3(א)(4) ולכתוב "זולת אם

בנסיבות הענין ביטול לא צודק".

הישיבה ננעלה בשעה 13.00.